DEMOS HELSINKI

Julia Jousilahti
Johannes Anttila
15.1.2018

LAUSUNTO EDUSKUNNAN TULEVAISUUSVALIOKUNNALLE

Asia: VNS 5/2018 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa Ratkaisuja työn murroksessa

Teema: Suomalaisen työ murroksen jälkeen -hankkeen näkökulma

Demos Helsinki kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Itsenäinen ajatushautomo Demos Helsinki on tehnyt yli 13 vuoden ajan tutkimusta ja konsultointia työn muutokseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuden teemoihin liittyen. Lisäksi olemme viimeisten vuosien aikana julkaisseet useita ulostuloja teemaan liittyen, joista haluamme tuoda erityisesti seuraavat julkaisut esiin:

- Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen - tahtotiloja työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018. https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25901
- Työ2040-skenaariotutkimus: Työ-2040-Skenaarioita-työn-tulevaisuudesta
- Demos Helsingin ja Sitran yhteisessä Seuraava Erä -hankekokonaisuudessa erityisesti tekstit Ylös kuopasta (https://www.sitra.fi/julkaisut/uuden-ajan-tyo-ja-toimeentulo/) ja Perustulo ja uusi universalismi https://www.sitra.fi/artikkelit/perustulo-ja-uusi-universalismi/

Suomalainen työ murroksen jälkeen -hanke oli osa valtioneuvoston vuoden 2017 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa ja sen loppuraportti toimi taustaselvityksenä hallituksen tulevaisuusselonteon toiselle osalle. Demos Helsinki toimi hankkeen vastuullisena johtajana. Hankkeen loppuraportti kuvaa työn tulevaisuuteen liittyviä tahtotiloja, päätöksentekotarpeita ja yhteiskunnallisia ratkaisuja. Tulevaisuusselonteon toinen osa vastaa sisällöltään raportissa esitettyjä näkemyksiä, jotka pohjautuvat laajaan määrään asiantuntijahaastatteluita, väestöntasoiseen kyselytutkimukseen sekä FINAGE-mallinnukseen.

Suomalainen työ murroksen jälkeen -hankkeen näkökulmasta haluamme kommentoida tulevaisuusselonteon 2. osaa korostamalla erityisesti kahta asiaa:

1) Työn murroksessa tarvitaan pitkän aikavälin politiikkaa (kommentti erityisesti tulevaisuusselonteon lukuun 2.1)

2) Instituutioiden tulee uudistua, jotta rakenteellinen epätasa-arvo ei kasva, kun työelämä moninaistuu (kommentti erityisesti tulevaisuusselonteon lukuun 3.)

Työn murroksessa tarvitaan pitkän aikavälin politiikkaa

Tulevaisuusselonteon luvussa 2.1. todetaan, että työn murroksessa tarvitaan pitkän aikavälin politiikkaa. Kuten luvussa sanotaan, hitaasti etenevät kehityskulut jäävät usein päivänpoliittisten kiistojen tai vaalikauden mittaisten tavoitteiden jalkoihin. Haluamme korostaa tämän havainnon tärkeyttä ja todeta, että erityisesti työn murroksen kohdalla tarvitaan pitkän aikavälin ajattelua ja hallintoa. Pitkän aikavälin hallinnossa korostuu *ennakointi* (vaihtoehtoisten tulevaisuuksien esiin nostaminen), *systeemilähtöisyys* (laajojen, sektorit ylittävien strategioiden luominen), *resilienssi* (haasteisiin adaptoituminen ja strategisista päämääristä kiinni pitäminen muuttuvassa toimintaympäristössä), *tietopohjaisuus* (tutkimuksen hyödyntäminen tiedon lisäämiseksi tulevaisuuden toimintaympäristöstä), *kokeilevuus* (kokeilut tuottavat näyttöpohjaista perustaa pitkäkantoisten yhteiskunnallisten hankkkeiden toteuttamiselle) sekä *avoimuus* (kansalaisten osallistumisella saadaan tietoa heidän odotuksista tulevaisuuteen liittyen sekä lisätään luottamusta hallintoon).

Suomalainen työ murroksen jälkeen -hankkeen lähtökohtana oli selvittää, minkälaisia muutoskulkuja, toivottavia tulevaisuuksia sekä politiikkatoimia asiantuntijat ja kansalaiset olettavat ja toivovat työn murrokseen liittyen. Syy valittuun lähtökohtaan oli seuraava: Työn murros on kompleksinen, hitaasti tapahtuva pitkän aikavälin kehityskulku, jonka ennakoiminen ja ennen kaikkea ohjaaminen on vaikeaa. Käymällä yhteiskunnallista keskustelua toivotuista tulevaisuuksista niin, että sidosryhmät laajasti eri sektoreilta ja kansalaiset otetaan mukaan, voimme osaltamme ohjata työn murrosta sen sijaan, että vain reagoisimme sen tuomiin muutoksiin. On tiedettyä, että käsityksemme tulevaisuudesta muokkaavat toteutuvaa tulevaisuutta näiden käsitysten kaltaisiksi (tulevaisuudentutkimuksessa ilmiöstä käytetään termiä antisipaatio): varaudumme jatkuvasti horisontissa häämöttäviin muutoksiin ja uhkiin ja toisaalta suuntaudumme kohti avautumassa olevia mahdollisuuksia.

Tästä lähtökohdasta käsin toivomme, että sektorirajat ylittävä, tietopohjainen, kansalaiset osallistava pitkän aikavälin yhteiskunnallinen keskustelu jatkuu systemaattisesti. Olemme esitäneet Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen - tahtotiloja työn tulevaisuudesta -raportissamme tähän yhtä mallia.

Instituutioiden tulee uudistua, jotta rakenteellinen epätasa-arvo ei kasva, kun työelämä moninaistuu

Tulevaisuusselonteon toisen osan luvussa 2 todetaan tarve kiinnittää erityistä huomiota eriarvoistumisen ehkäisyyn työn tulevaisuuden suuntalinjoja määriteltäessä. Työsuhteiden moninaistuessa ja ihmisten liikkuessa eri tyyppisistä työsuhteista toisiin entistä useammin on vaarana, että syntyy rakenteellista epätasa-arvoa liittyen muun muassa toimeentuloon sekä jatkuvaan oppimiseen.

Tulevaisuusselonteon luvut 3.2.1 ja 3.2.4 nostavat esiin huolen siitä, että taloudellinen eriarvoisuus voi lisääntyä, kun osa väestöstä, kuten alustataloudessa työskentelevät, saa toimeentulonsa pienissä osissa useista eri lähteistä. Selonteossa todetaan oikein, että on tarve "turvata alustoilla työskenteleville oikeudellinen asema, sosiaali ja työsuhde-edut kuten työttömyysturva ja eläke, työhyvinvointi, vakuutukset, verotuksen oikeudenmukaisuus samalla mahdollistaen aktiivinen liukuminen roolista toiseen".

Haluamme lisäksi nostaa esiin riskin siitä, että työsuhteiden moninaistuminen voi johtaa epätasa-arvoon myös yksilöiden ja yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta keskeisessä asiassa, jatkuvassa oppimisessa.

Tutkimuksesta tiedetään, että jatkuva oppiminen kasautuu jo nyt niin, että korkeammin koulutetut, ylemmissä asemissa olevat henkilöt kouluttautuvat eniten työn ohessa. Jos tulevaisuudessa nk. epätyypillisissä työsuhteissa (esim. alustatalouden piirissä tai freelancereina) työskentelevien määrä kasvaa, on vaarana, että myös uuden oppiminen epätasa-arvoistuu, mikä heikentää tietyn väestönosan urakehityksen ja toimeentulon kasvun mahdollisuuksia entisestään. Jotta tämä kehityskulku vältetään, täytyy jatkuvan oppimisen rakenteet pystyttää niin, ettei uuden oppiminen ole työpaikkasidonnaista vaan mahdollisuuksia on tarjolla jokaiselle työsuhteen laadusta tai siitä, onko ylipäätään töissä, riippumatta.

Lisätietoja:

Julia Jousilahti, julia.jousilahti@demoshelsinki.fi, 040 722 4931
Johannes Anttila, johannes.anttila@demoshelsinki.fi, 044 535 1152